

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Andreæ Vallensis Vvlgo Del Vavlx Andanensis, I. V. D. Et
In Alma Academia Lovaniensi SS. Canonum Professoris
Ordinarii, Paratitla Ivris Canonici Sive Decretalivm D.
Gregorii Papæ IX. Svmmaria Ac ...**

Delvaux, André

Coloniæ Agrippinæ, 1686

Tit. 43. De arbitris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62177)

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

§. I.

Qui dicantur Arbitri.

1. 2. Ratio ordinis & nominis.
3. Arbitri alii sunt juris, alii sponte adsumuntur.
4. Et horum alii sunt Arbitratores, alii Recepti seu compromissarii.
5. Differentia inter Arbitros & Iudices.

TRactatum fuit antea de officiis Judicum, tam ordinariorum, quam delegatorum, deque præparatoriis iudiciorum. Pergendum nunc est ad ipsa iudicia: verum quia & Arbitri sunt quodammodo Iudices, ad quos recurrere solent homines, priusquam ad iudicia perveniant, ut per eos controversiæ absque strepitu fari, & breviori tempore, si fieri possit, terminentur & sopiantur, atque hoc modo, impediatur litis ingressus, evitenturque iudiciorum moræ & sumptus, aliæque incommoda: ideo merito nec permittitur de Arbitris.

2. Dicitur Arbitrator ab Arbitrando, id est æstimando. Est enim Arbitrator vir bonus, ad aliquod negotium æstimandum & terminandum electus.

3. Arbitrium duplex est Necessarium, & Voluntarium. Solent enim Arbitri adsumi, vel ex necessitate iuris, aut statuti, vel sponte. Ex necessitate iuris, ut in causa suspecti Iudicis: in qua adsumuntur arbitri iuris, qui de causa suspicionis cognoscant, *c. Suspicionis sup. De officio delegati, l. Apertissimi & l. fin. & ibi Bart. & DD. Cod. De iudiciis*: sicut & quando statutum habet, quod causæ inter coniunctos compromittantur, Abbas in *c. Cum dilectus 9. col. 7. h. 1.* Item quando est questio de revocatione rescripti, *c. Pastoralis 14. sup. de rescriptis*; aliisque casibus à iure expressis. Et hi appellantur Arbitri iuris.

4. Rursus sponte dupliciter adsumuntur, nempe vel simpliciter & sine aliquo iudicii ordine, ut si in aliquem fiat compromissum, qui de re arbitretur & statuat, prout æquum sibi videbitur, sine aliquo iuris or-

dine. Et talis vulgo Arbitrator seu Amicabilis compositor vocari solet; cuiusque arbitrium semper referri debet ad arbitrium boni viri, *Societatem §. arbitratorum D. Pro socio*. Vel sic adsumuntur, ut de controvesia sibi commissa, servato juris ordine, pronuntient. Et hi proprie Arbitri dicuntur, & in *D. & Cod. vocantur Arbitri recepti*, quia ex recepto; id est, ex compromisso (ut interpretatur Justinianus in *l. Reman novam Cod. de iudiciis*) ad dirimendam controversiam eliguntur. Unde etiam Arbitri Compromissarii appellantur; & tales in dubio potius videntur electi, quam arbitratores. Deque horum arbitris dicitur, quod sint reata ad similitudinem iudiciorum, *l. D. eod.* nam citantur coram se partes: libellum petitionis sibi edicunt, testes examinant, & ut summam dicam, causam secundum iudicii ordinem per sententiam non secus quam Iudices terminant.

5. Licet non pari potestate, quia arbitratorum potestas est privata, & ab ipsis compromittentibus competit, quorum, ut privatorem, consensus iudicem facere non potest cum, qui nulli præest iudicio, *l. 3. Cod. De iurisdic. om. iudic.* Neque iurisdictionem habent, sed tantum cognitionem. At vero Iudicum potestas est publica & iurisdictionem habent, ac proinde possunt molare partem, eidemque ob contumaciam denegare audientiam, compellere testem, & falsa deponentem punire, quia id potest habere iurisdictionem. Magnam tamen affinitatem habent cum Iudicibus, maioremque cum delegatis, quam eum ordinariis, ut patet *d. l. Apertissimi & eod. ibi, quasi arbitri fuerint & c.*

§. II.

Quo pacto fiat compromissum.

1. Fit vel adiecta pœna.
2. Vel nulla pœna adiecta.
3. Ex sententia arbitri iure *D. & Cod.* quando dicitur actio.
4. Iure Canonico semper standum esse compromissum.

Commissum vero in arbitros fit tribus potissimum modis, vel adiecta pœna, vel simpliciter non adiecta pœna, vel cum iurorando. Et quidem primo fit pœnali stipulatione adiecta, ut saltem metu pœnæ stetur compromissum.

missio. Nec refert, qualis sit pœna, an certa aut incerta summa compromissa sit, an verò aliud quid. *l. Non autem 28 D. eod.* dummodò utrimque promittatur, *l. Litigatores 11 §. 4. D. eod.* Ex hoc casu is, qui compromisso vel sententiæ arbitri non steterit, pœnam solvere tenetur, eaque soluta à compromisso & sententiâ arbitri liberatur, non solum jure civili, *l. 1. §. Auth. Decernit jus novum Cod. eod.* sed & Canonico, *e. Dilecti 4. §. c. Per tuas q. h. 1.* etiam si taciturnitas decem dierum intervenerit, *jur. ca. DD. in l. Cum antea C. eod.* nisi unà cum pœna adjecta sit clausula, *Mantenente compromisso;* secundum *Glos. in d. c. Dilecti in fine:* quia tum in effectu sunt duo compromissa, unum pœnale, alterum purum, ex quo etiam soluta pœna agi potest.

2. Interdum verò nulla pœna adijcitur: & tunc contra non stantem compromisso competit actio ad interesse, *d. cap. Per tuas, ibi, at si nulla.*

3. Ubi observandum est discrimen inter jus D. Cod. & Canonicum: nam jure D. ex sententiâ arbitri, nisi pœna per stipulationem adjecta esset, aut compromissum fuisset stipulatione confirmatum, non nascebatur actio vel exceptio, quoquomodo fuisset compromissum, *l. 2. D. eod.* eò quod jure civili ex nudo pacto non detur actio. Secus obtinuit in sententiâ Judicis, ex qua nascebatur actori actio: & reo exceptio, *l. Injudicati D. de re judicata §. tot. tit. D. De except. res judicata.* Jure Codicis ex sententiâ arbitri homologata, id est expressim approbata, veluti per subscriptionem, vel saltem tacite, nimirum per silentium decem dierum, nasceitur actio & exceptio, sive pœna fuerit adjecta, sive non, *d. l. Cum antea 5. C. eod.* Quod si juratum sit compromissum, tunc etiam statim nasceitur & actio & exceptio, *l. Ne in arbitrio 4. Cod. eod.* Sin juratum non sit, tunc intra decem dies ab arbitrio resilire licet, ac proinde utile erat stipulari eo jure pœnam. Ceterum Justinianus postea vetuit compromissum fieri sub juramento, *d. Auth. decernit jus novum.*

4. At jure Canonico semper & indistinctè standum est compromisso, sive fuerit homologatum, sive non; sive adjecta fuerit pœna vel per stipulationem vel per nudum pactum, secundum sententiam eorum, qui existimant

jure Pontificio ex nudo pacto dari actionem; sive non fuerit adjecta pœna, quia hoc casu, si arbitrio non stetur, competit actio ad interesse, *e. 1. §. d. c. Per tuas h. 1.* Quòd si compromissum sit utrimque juramento corroboratum, omnino servandum est, nec solutione ejus quod interest contingit liberatio, ex eoque nasceitur actio, *secundum Panoimit. in d. c. Per tuas:* nisi compromissum contineat peccatum, veluti si arbiter fuerit arbitratus, ut pro beneficio detur pecunia; quo casu etiam jurato arbitrio acquiescendum non est, *e. 2. h. 1. juxta c. Non est obligatorum De R. l. in 6.*

§. III

In quos & quales compromitti possit seu debeat.

1. *Compromitti non potest in servos, neque in mulieres regulariter.*
2. *Non in excommunicatos.*
3. *Non in laicum, utique in re spirituali.*
4. 5. *In alios potest, & in ipsum quoque judicem.*

1. **C**um arbitraria redacta sint ad formam judiciorum, *l. 1. D. eod.* sicut non omnes sunt idonei ad suscipiendum judicium, ita neque omnes ad recipiendum arbitrium. Ideoque personarum delectus habendus est, eligendique, qui Canonibus aut Legibus non improbantur: prout in primis improbantur servi & mulieres, *l. Padum 7. D. eod. §. l. fin. Cod. eod.* nisi tamen mulier de jure communi vel consuetudine jurisdictionem ordinariam in subditos suos habeat, uti Abbatisa v. g. *e. Dilecti tit.* vel ex privilegio Principis, *juxta notata in cap. Super quibusdam inf. De verb. significat. l. Hoc jure §. dubius aqua D. De aqua quodid. §. estiva. Marcus Ant. Peregrin. De compromissis. q. 2. num. 38.* quod majus est, quam esse arbitrum.

2. Secundò, Furiosi, surdi, muti, *l. Sed si 0. §. 1. D. eod.* Tertiò, Minores xx. annis, *l. Cum lege 41. D. eod.*

Quarto, Excommunicati, quia tales à communione fidelium excluduntur, *e. penult. inf. De sent. excommunicat.* servata tamen moderatione de qua postea ex Conc. Constantiensi, de duobus tantum generibus excommunicatorum hodie vitandis.

3. Similiter Laicus non potest adsumi in re spirituali, *e. Contingit 8. hoc tit.* nec principaliter nec

nec incidenter, *cap. Decernimus inf. De iudiciis*. Marc. Ant. d. q. 2. n. 62. nisi adsumatur iunctim cum Clerico, ex auctoritate Iudicis Ecclesiastici, *e. Per tuas h. t. de cuius intellectu Covar. Præd. q. 34. n. 1*. Alioquin in causa quoque civili potest in laicum etiam à Clericis compromitti, *d. c. Dilecti h. t.*

4. Cæteri verò in arbitros eligi non prohibentur: & parvi refert, ingenius quis, an libertinus sit: integræ famæ sit arbitri, an ignominiosus, *d. l. Padius 7. in princ. D. eod. patet familiaritas, an filius familias, etiam in te patris; Clericus, an laicus, modo antea dicto.*

5. An autem in ipsum quoque Iudicem compromitti possit, dubitari potest, propter *l. Sed si 9. §. 2. D. eod.* Sed verius est posse, si delegato, si de ordinario Iudice agatur, *per text. in e. Cum tempora 5. c. cum olim 7. c. ex parte 10. h. t. c. Litteras 14. inf. De præsumpt. c. Nisi 21. inf. De præb. modo id fiat à partibus sponte, non autem iubente Iudice; quo sensu accipi debet, d. §. 2. l. sed si.*

§. IV.

In quot compromitti possit, & quæ Arbitrorum sit potestas.

1. Compromitti potest in unum vel plures, pari vel impari numero.
2. 3. Non ita canon, ut in casu discordia ipsi tertium adsumant.
4. In sententia ferenda oportet omnes esse præsentem.
5. Exceptio.

REstè compromittitur in unum vel plures, pari vel impari numero; quam vis consultus fuerit, ut impari numero adsumantur, *cap. 1. h. t. ut si non omnes, saltem major pars consentiat, cuius arbitrio stetur, ne ob mutuam dissensionem utrimque parem facile contingat arbitrium impediri, cap. 1. h. t. l. Item si unus 17. §. 6. D. eod.* Hinc si ex tribus arbitris duo condemnent in decem, & tertius in quinque, prævalebit sententia duorum, concurrentium in decem. Si verò omnes discordent, v. g. si unus condemnet in quindecim, secundus in decem, tertius in quinque, tenebit sententia de summa minori, quæ majori inest, *cap. eod. in 6. Dixi, consultus esse, ut, arbitri adsumantur, unus, tres, vel plures, sed impari numero; hoc enim consilium potius est, quam præcepti e-*

nam & in duos, quatuor, vel plures, ac pari numero, compromittere licet, *e. l. §. 3. hoc t.*

2. Nullum tamen compromissum valet, quod ita compromittitur in duos vel plures, ut in casu discordiæ ipsimet arbitri eligant tertium aliquem, vel plures, nemine nominato, *cap. Innotuit 12. §. ibi laicus Glossa h. t. tum quia, ut dicitur in d. l. Item si unus 17. §. si in duos D. eod. dissentirent fortè in illo tertio adsumendo: tum quia eligerent fortè talem, quem si prævidissent litigantes electum iri, eligi nolissent. Verum si ita fuerit in duos compromissum, ut, si dissentirent ipsi tertium adsumerent, Sempronium v. g. valet compromissum, quia in adsumendo tertio dissentire non possunt, *d. §. Si in duos.**

Nec obstat, *e. Cum à nobis 13. h. t.* ubi contrarium statui videtur, nempe valere compromissum, in unum vel plures factum, ut ipsi vel per se causam definiant, vel per alios, quos ad hoc elegerint: tum quia in casu illius Cap. Legatus, in quem compromissum erat, à se ipso in eligendo dissentire non poterat. Deinde non eligerat arbitros, sed arbitratores, in quos etiam incertos compromitti potest: neque enim arbitratorum sententia ita præjudicat litigantibus, atque arbitratorum. Nam si arbitratorum sententia sit iniqua, non tenentur compromittentes ei stare, sed reducitur sententia eorum ad arbitrium boni viri: arbitratorum verò sententiæ omninò acquiescendum est, si æquum sit, siue iniquum, quod arbitrati fuerint, *l. Societatem 76. D. pro socio.*

4. Porò pluribus adsumptis arbitris, omni in sententia ferenda præsentem sint oportet: alioqui uno absente, licet alii consentiant, arbitrium non valebit, quia in omnes fuit compromissum, & potuit præsentia unius cæteros trahere in aliam sententiam, *per text. §. ibi Glossa in l. Item si unus 17. §. 2. §. ult. al. l. Si in tres D. eod. 5. Nisi adjectum esset, ut, uno vel altero absente, reliqui nihilominus procedere valeant l. non distinguemus 32. §. cum in plures 13. D. eod. aut si absens legitime requisitus, cessante legitimo impedimento, nolit interesse causæ cognitioni aut definitioni: nam tunc ex juris canonici dispositione, *in e. 2. eod. in 6.* contra Iuris civilis dispositionem, *in d. §. Si in tres, cæteri præsentem potest examinare negotium & libere definire, non minus, quam eo præsentem, nec vo-**

leatē cum eis in unam sententiam convenire; ut sic absentia illius, præsentia repletur divinā, cum faciat reputari pro præsentē, d. c. 2. Secus constitutum in tribus iudicibus simpliciter delegatis, quia majori maturitate dantur, d. c. 2. *Gloss.*

De Off.

§. V.

Super quibus compromitti possit, vel non.

1. Non potest compromitti super causa matrimonii.
2. Non super rebus spiritualibus.
3. Non ab exemptis in præjudicium exemptionis.

Compromitti in arbitros potest super qualibet causa, Canonibus aut legibus non prohibita, ne super ea compromittatur. In primis igitur, sicut non potest transigi in causa matrimonii, ita nec compromitti, *c. Ex parte ult. sup. De transact.* ob magnum animæ periculum, quod in ea causa vertitur.

2. Secundo, non potest compromitti super translatione Episcopi, vel aliis rebus spiritualibus, veluti beneficiis Ecclesiasticis, nisi id fiat auctoritate superioris, *cap. Ex parte 10. h. t.* ne vitiosus ad beneficia, quæ non nisi Canonice institutione acquiri possunt, detur ingressus.

3. Tercio, exempti & immediate subjecti summo Pontifici, absque ejus auctoritate seu licentia compromittere nequeunt, in præjudicium exemptionis, *cap. Cum tempore 5. hoc tit.* quia id vergeret in præjudicium ejusdem Pontificis, cujus potius agitur jus, quod sibi in exemptos reservavit, quàm ipsorum exemptorum, Deinde etiam jure civili non potest fieri compromissum in arbitros, ubi agitur causa libertatis, quia, ut inquit Paulus J. C. d. l. Non distinguemus 32. §. De liberali 7. D. eod. favor libertatis est, ut majores iudices habere debeat: atque causa exemptionis magnam affinitatem habere videtur cum causa libertatis, *d. cap. Cum tempore, in verbis, contra libertatem ipsius Monasterii*, & in verbis, *privilegium vel indulgentia libertatis.*

An verò Prælati Ecclesiæ possit compromittere super rebus Ecclesiæ, & an tale compromissum transeat ad successorem, vide remissive apud Marantam, p. 4. *Distinct.* 14. & Marcum Antonium *De compromissis* q. 4. in V. *Res prohibita alienari.*

§. VI.

De effectu compromissi & sententiæ Arbitrorum,

1. Pendente arbitrio coram iudice agi non potest parte invita.
2. Arbitri à suscepto semel arbitrio resilire non possunt.
3. Sententia arbitratorum standum est.
4. Neque ab ea appellatur.

Arbitri potestas omnis ex ipso compromisso dependet. Non ergo quodlibet statuere arbiter poterit, nec in qualibet, nisi de qua compromissum est, & quatenus compromissura est, *l. Non distinguimus 32. §. de officio 15. D. h. tit.*

1. Semelq; in arbitros facto compromissio non potest, pendente arbitrio, causa amplius coram iudice discutī altero invito; & agere volens, exceptione pendenti arbitri repellitur, *l. Si quis rem 30. D. eod.*

2. Quod si verò ipsi arbitri, semel electi & suscepto arbitrio, postea causam cognoscere & definire detrectent, potest iudex eos cogere; quia liberum quidem est ab initio arbitrium recipere, cum hæc res sit libera & soluta, & extra necessitatem iurisdictionis posita, sed ubi semel receptum fuerit arbitrium, iam officium susceptum arbitri implere tenentur, & ab hoc cogi à iudice possunt, quia ad iudicem spectat, studere, ut lites finiantur, nec decipi eo oportet, qui aliquem, quasi virum bonum deceptorem inter se elegerint, *l. Labeo 3 §. tametsi D. eod.*

3. Quantum ad sententiam atinet arbitrorum, cum illi ex mutuo consensu partium assumantur, hodie standum est arbitrio, sive æquum sit sive iniquum, *c. l. c. Per suas c. Exposita h. t.* sibi que partes impudent necesse est, quod in eam vel tales compromiserint, *l. Diem proferre 27 §. fieri D. eod. l. Societatem §. fin. D. pro socio.* Et iure Codicis sive ex Constitutionibus Imp. dixi antea competere actionem & exceptionem ex sententia arbitri, expresso aut tacito decem dierum consensu à litigatoribus semel approbata, *l. 4. l. penult. Cod. eodem.* Nisi forte arbitri formam compromissi exceperint, *cap. Cum dilectus hoc tit.* aut sordibus vel gratiā ducti sententiam tulerint, *l. ita demum D. eod.* aut non observato iudicii ordine

dine processerint arbitria enim ad iudiciorum similitudinem redacta esse diximus, l. 1. & 2. & ibi Glossa & DD. De eod.

4. Præterea à sententia arbitrii non appellatur d. l. 1. Cod. eod. nisi sit arbiter iuris, id est ex necessitate iuris adsumptus: nam ab huius sententia recte appellatur, c. Arbitris sup. De officio delegati. Et insuper locus est petitioni pœnæ si quæ fuerit adiecta, c. 4. & h. t.

§ VII.

Quo pacto Arbitrorum & Arbitratorum finiatur potestas.

Finitur denique potestas arbitratorum & arbitratorum morte eorum, vel alterutius litigantium, c. Ex parte 10. h. t. quia compromissum pendet ex compromittentium voluntate, quæ voluntas morte extinguitur: nisi in compromisso utrimque hæredum facta sit mentio, c. fin. h. t. l. Diem proferre 27. §. 1. D. eod. Secus est in iudicio, quod mortuo altero litigantium transfertur in hæredem, l. Si is qui Roma 34. D. De re iudic.

Secundo, et semel per arbitrum seu arbi-

tros definita, c. Exposita 11. h. t. Et hoc casu, si contingat alterum compromittentium mori, succedit in emolumentum ac damnum, quod ex sententia proventus, eius hæres, arg. l. item 17. in princ. D. eod. Ita tamen sententiæ prolatione finitur compromissum, si de omnibus causis compromisso comprehensus arbiter vel arbitri pronuntiaverint l. Dicere al. Qualem 19. §. 1. D. h. t. nisi plures inferantur controversiæ, nihil sibi commune habentes: tunc enim illud actum videtur, ut possit pronuciari separatim, quasi plura sint compromissa, l. Quid tamen 21. in princ. & ibi Glossa ac Bart. D. eod.

Tertio lapsu termini, id est diei, in compromisso expressi, l. Si cum dies, alias, l. Quid tamen 21. §. 5. D. eod.

Quarto, semel commissa pœna, nisi adiecta fuerit clausula. Rato manente compromisso, l. Si duo 34. in fine D. eod. Denique transactione iudicio facto seu accepto, & aliis similibus

modis, & de quibus Honorius ad h. t. sub n. 34.

Finis Libri primi.

PARATITLA
SIVE
SUMMARIÆ
ET METHODICÆ EXPLICATIO
LIBRI SECUNDI
DECRETALIVM.

PRÆFATIO.

1. Ratio ordinis. 2. Obiectum huius libri.
3. Methodus & Oeconomia eiusdem.

POSTQUAM libro superiori expōitur de fundamento totius iuris Canonici, eiusdemque divisione, & in partes suas distributione ac personarum Eccle-

siasticarum (a quibus iudicia dependent, & quæ in iudiciis Ecclesiasticis intervenire debent, & l. inf. de accusat.) qualitatibus, officiis, officiorumque distinctionibus, atque aliis eodem pertinentibus, & peculiaribus rei controversæ, amicæ magis, quàm per gravissimas dissensionis vel iudiciales molestias, definiendæ ac terminandæ modis, tamquam præparatis, quibusdam ad negotia Christianorū peragenda, & ad